

SALTANATIN KALDIRILMASI (1 KASIM 1922)

Nedenleri:

- » Saltanatın millî egemenliğe aykırı olması
- » Padişah ve Osmanlı Hükûmeti'nin, Millî Mücadele aleyhindeki çalışmaları
- » Ülke içindeki ikiliğe son vermek
- » Lozan Konferansı'na Osmanlı Hükûmeti'nin de davet edilmesi

Sonuçları:

- » Yönetimde ikilik sona erdi.
- » Millî egemenlik yolunda önemli bir adım atıldı.
- » Cumhuriyetin ilanı için önemli bir adım atıldı.
- » Laiklik yolunda önemli bir adım atıldı.
- » Osmanlı Devleti resmen sona erdi.
- » Saltanatın kaldırılmasıyla Padişah Vahdettin ülkeyi terk etti. TBMM tarafından Abdülmecit Efendi devlet işlerine karışmamak üzere halife seçildi.

Görsel 1: Son Padişah VI. Mehmet Vahdettin'in Türkiye'den ayrılışı

DİKKAT

Saltanatın kaldırılmasıyla Osmanlı hanedanı ülkeyi hemen terk etmedi; ancak halifeliğin kaldırılmasının ardından Türkiye'den ayrılmak zorunda kaldılar.

Saltanatın kaldırılması, I. TBMM'nin yaptığı tek inkılaptır.

Saltanatın kaldırılması, Atatürk'ün cumhuriyetçilik, laiklik, inkılapçılık ilkeleriyle ilgilidir.

ANKARA'NIN BAŞKENT OLMASI (13 EKİM 1923)

Bağımsızlığımızı kazandığımız Millî Mücadele'nin yönetildiği şehir olan Ankara, cumhuriyetin ilanından kısa bir süre önce 13 Ekim 1923 tarihinde başkent ilan edilmiştir.

Nedenleri:

- » TBMM'nin burada açılmış olması ve Millî Mücadele'nin bu şehirden yönetilmesi
- » Türkiye'nin merkezi konumunda bulunması ve askerî, siyasi yönden güvenilir bir konumda olması
- » Ülkenin her tarafına hizmet götürecek uygun bir konumda olması

Görsel 2: Ankara, 1920'li yıllar

İstanbul'un başkent yapılmamasının nedenleri:

- » Millî Mücadele'nin Ankara'dan yönetilmesi ve TBMM'nin burada kurulması
- » Lozan'a göre boğazlar üzerinde tam olarak hâkimiyet kuramamamız nedeniyle İstanbul'un güvenli olması

CUMHURİYETİN İLANI (29 EKİM 1923)

1 Kasım 1922'de saltanat kaldırıldı. Lozan Antlaşması sonrası devletin rejiminin adının konması gündeme geldi. 1923'te yaşanan hükûmet bunalımı ve yönetim sorunları, cumhuriyetin ilanını zorunlu hale getirdi. Mustafa Kemal, 28 Ekim 1923'te cumhuriyetin ilan edileceğini açıkladı. Hazırlanan yasa teklifi 29 Ekim 1923'te TBMM'de oy birliğiyle kabul edilerek Türkiye Cumhuriyeti resmen ilan edildi.

Cumhuriyetin ilanının başlıca nedenleri:

- » **Millî Egemenliğin Tesisi:** Millî Mücadele'nin temel hedeflerinden biri, egemenliğin millete ait olmasıydı. Saltanatın kaldırılmasından sonra, yönetim şeklinin de millî egemenlik ilkesine uygun hale getirilmesi gerekiyordu.
- » **Saltanatın Kaldırılması:** 1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılmasıyla Osmanlı hanedanının siyasi yetkileri sona erdi. Ancak devletin yönetim şekli henüz belirlenmemişti. Bu boşluk, cumhuriyetin ilanını gerekli kıldı.
- » **Hükûmet Bunalımı:** 1923 yılında Fethi (Okyar) Bey Hükûmeti'nin istifası ve yeni hükûmetin kurulamaması, meclis hükûmeti sisteminin yarattığı sorunları ortaya çıkardı. Yürütme işlerinin aksamaması, yeni bir yönetim modeline ihtiyaç duyulduğunu gösterdi.
- » **Devlet Başkanlığı Sorunu:** TBMM başkanının hem devlet hem de hükûmet başkanı olması, yetki karmaşasına neden oluyordu. Cumhuriyetin ilanı ile devlet başkanlığı makamı netleştirildi.
- » **Rejim Belirsizliği:** Devletin adı ve rejimi henüz resmen belirlenmemişti. Bu belirsizlik, iç ve dış politikada sorunlara yol açıyordu. Cumhuriyetin ilanı ile devletin rejimi netleştirildi.

Görsel 3: Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal

Cumhuriyetin ilanının sonuçları:

- » Yeni Türk devletinin rejimi cumhuriyet oldu.
- » Cumhurbaşkanlığı makamı oluşturularak devlet başkanlığı sorunu çözüme kavuşturuldu. Mustafa Kemal Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı seçildi.
- » Devletin adı Türkiye Cumhuriyeti oldu.
- » Meclis hükûmeti sistemi kaldırılarak kabine sistemine geçildi.
- » Başbakanlık makamı oluşturuldu.

NOT

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk başbakanı İsmet (İnönü) Bey oldu. Fethi (Okyar) Bey ise TBMM başkanlığına seçildi.

HALİFELİĞİN KALDIRILMASI (3 MART 1924)

Saltanatın kaldırılmasından sonra TBMM, Osmanlı hanedanından Abdülmecit Efendi'yi halife olarak seçti. Abdülmecit Efendi'nin siyasi faaliyetlerden uzak durması ve sadece Müslümanların halifesi ünvanını kullanması bekleniyordu. Ancak halife, cuma selamlıkları düzenleyerek ve yazışmalarında "han" ünvanını kullanarak devlet başkanı gibi davrandı. Bu durum, cumhuriyet düzeninden rahatsız olanları cesaretlendirdi ve İstanbul'da halifenin etrafında toplanmalarına neden oldu. Bu gelişmeler, halifelik kurumunun varlığının tartışılmasına yol açtı. 3 Mart 1924'te TBMM'de kabul edilen bir kanunla halifelik kaldırıldı ve aynı gün çıkarılan başka bir kanunla Halife Abdülmecit Efendi ve Osmanlı hanedanı yurt dışına çıkarıldı.

Nedenleri:

- » Halifenin devlet işlerine karışması
- » Halifenin devlet başkanı gibi hareket ederek yabancı elçileri kabul etmesi
- » Eski rejime dönmek isteyenlerin halifeyi kullanması
- » Halifenin yenilikler önünde engel olması

Sonuçları:

- » Laiklik için en önemli adım atıldı.
- » Millî egemenlik yolunda önemli bir adım atıldı.
- » İnkıpların önü açıldı ve hızlandı.
- » Osmanlı ailesi yurt dışına çıkarıldı.

Görsel 4: Son Halife Abdülmecit Efendi

NOT

Saltanat kaldırıldığında halifeliğin kaldırılmamasının nedeni, henüz ortamın uygun ve halkın bu duruma hazır olmamasıydı.

DİKKAT

Halifeliğin kaldırılması ile Osmanlı ailesinin yurt dışına çıkartılmasının gerekçesi, Osmanlı ailesine mensup olan kişilerin gelecekte saltanat ve halifelik iddiasında bulunmalarını engellemektir.

ŞERİYE VE EVKAF VEKÂLETİNİN KALDIRILMASI (3 MART 1924)

Şeriye ve Evkaf Vekâleti kaldırılarak;

- » Din işlerini yürütmek üzere Diyanet İşleri Başkanlığı kuruldu.
- » Vakıf işlerini yürütmek üzere Vakıflar Genel Müdürlüğü kuruldu.

Şeriye ve Evkaf Vekâletinin kaldırılması ile;

- » Din işleri siyasetin dışına çıkarılarak laik devlet anlayışı güçlendi.
- » Çağdaş devlet olma yolunda önemli bir adım atıldı.

ERKÂN-I HARBİYE VEKÂLETİNİN KALDIRILMASI (3 MART 1924)

- » TBMM'nin içinde ordu kökenli birilerinin olması millî egemenliğe aykırıydı.
- » Ordunun siyasetten ve siyasi işlerden uzaklaştırılması için Erkân-ı Harbiye Vekâleti kaldırılarak yerine Genelkurmay Başkanlığı kuruldu.
- » Millî Savunma Bakanlığı ile de ordu, siyasi işlerin dışına taşınıp, sivil otoriteye bağlanmıştır.
- » Erkân-ı Harbiye Vekâletinin kaldırılması cumhuriyetçilik ilkesi ile ilgilidir.

1924 ANAYASASI'NIN KABULÜ (20 NİSAN 1924)

Görsel 5: TBMM binası, Ankara

TBMM, Millî Mücadele'yi yönetebilmek ve ihtiyaç duyduğu yetkileri belirleyebilmek için 1921 yılında Teşkilat-ı Esasiye adında bir anayasa hazırlamıştır. Savaş şartlarına cevap verecek şekilde, kısa ve öz olarak hazırlanan bu anayasada temel hak ve özgürlüklerle ilgili kurallar yer almamıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra 1921 Anayasası'nda değişiklik yapılmış; devletin yönetim şeklinin cumhuriyet, resmî dilinin Türkçe, dininin İslam olduğuna dair maddeler anayasaya eklenmiştir.

TBMM, devletin temel kurumlarını ve yetkilerini belirlemek, vatandaşların temel hak ve hürriyetlerini koruma altına almak için 20 Nisan 1924 tarihinde yeni bir anayasa hazırladı.

1924 Anayasası'nın bazı özellikleri:

- » Bu anayasadan 1928 yılında "Devletin dini İslam'dır." maddesi çıkarıldı. Böylece anayasa laik bir yapıya kavuştu.
- » 1934 yılında kadınlara da seçme ve seçilme hakkı verildi. Böylece siyasal alanda kadın-erkek eşitliği sağlandı.
- » 1937 yılında Atatürk ilkeleri bu anayasaya girdi.